

vat, en els pobles de la Serra (Valldemossa, Puigpunyent, Galilea, Bunyola) i els de la pagesia del centre i NE. (Biniali, Maria, Sa Pobla, Sencelles), ja només *kuni* a Petra (BDLC IV, 1909, 239).

Així mateix en diverses poblacions del Baix Empordà (BDLC, l. c.); a Eivissa escriuen en rondalles *conii* (Castelló, *Rond. Eiv.*, 75); en una visita en periple en torn de Cabrera (1969) observava jo que l'important illot *La Conillera*, que porta més aviat el nom d'*Illa dels Conills* en fonts escrites marineres de nivell mig-popular, era anomenada adés *sə kuničrə*, adés *s ilə dəs kunijs* per un home de mar d'aquella costa que ens feia de guia-pilot, però que els pescadors de Campos que trobarem a Cabrera i illetes veïnes pronunciaven tots *s ilə dəs kunis*.

En el camp de frases i locucions, em limito a una; potser primer es digué *anar en conill* o *tenir en conill* algú, per 'completament nu, nu de pell a pell': això és del País Valencià; també es diria a València (*AlcM*), però segons l'alcoïà MGadca «vestien el trage d'Adan y Eva o anaven en *conill*» seria només «com diuen en la província d'Alacant»; així ho diuen també a Eivissa («*encuni*: desnudo», PzCabrero), «En Llorens se despuïà, i quan sa dona se'l *tengué en conii*, li va fer posar unes espardenyets negres i un capell i, de dalt a baix, el pintà tot de verni» (Castelló, *o. c.*, p. 104). Deu ser estranya a les altres illes Balears, mentre que en el Principat diem *anar conill*, *el va deixar conill*, i així ho he sentit des de nen pertot, almenys des de Barcelona cap al N. (NE. i NO.). Suposo una metonímia 'pell de conill', 'la pell més vulgar', 'pell en general' d'on 'en pell' > 'despullat', tal com el cast. *en cueros*; ço que suposaria pendre per base la variant valenciana-cívissenca. Però potser la del Principat s'afermà ja en data un poc antiga: en un romanço tradicional recollit en català oriental, es reportaven les paraules d'una *minyona*: «ay Quisset, / lo que't vuy dí: / vés-te'n --- al senyó Rectó / quin dia ens casaríam», però acabava «no se casan, al parecer por culpa de ella, a quien llama *mossa cuniya*» (MilàF, *Romlo.*, 471), d'on sembla resultar que adjectivat, com a femení almenys, s'ha usat per 'impúdica, desvergonyida' o cosa semblant (en tot cas no hi ha dubte que s'usa i *ella anava conilla* 'despullada', etc.). Amb *cūn-* nus degué haver-hi almenys floreig verbal.

El ll. CUNICULUS presenta i llarga en romànic en general: oc. ant. *conilb*, fr. ant. *conil*, *conin*, alt-it. *conicc*, it. *coniglio*; i de fet aquesta quantitat de la vocal està documentada en un hexàmetre de Marcial; però en el sufix -ICULUS, diminutiu, solen coexistir *-ICULUS* i *-ICULUS* en els diversos derivats que formen, i de vegades es troben totes dues variants, en terres diferents, en el mateix: ací presenten la vocal breu el cast. *conejo* i el port. *coelbo*. Consta per declaracions de Plini, Elià i Polibi, que tant l'animal com el seu nom van ser d'origen hispànic en la Roma antiga.

En últim terme, escrivia jo ja el 1947 (DCEC), es tracta, doncs, d'un mot pre-romà, segurament emparentat amb el basc (roncalès i alt-navarrès) *untxi*, el qual deu provenir d'un antic diminutiu *kun-txi, cf.

guipuscoà *untxarta* 'fura' (Azkué)² Em sembla bastant segura l'opinió de Simonet que *kuntxi* donaria naixement al mossàr. *conchair* 'coniller, gos de caça' (cast. *podenco*) i també 'gos en general'.³

Pel que fa a l'acc. de *cūNICŪLUS* 'galeria subterrània d'accès a una mina', ben documentada per Plini com a propi de la mineria ibèrica (que forní *ARRUGIUM* i tants altres mots al llatí) i conservada fins avui en parlars del N. i el Migdia d'Itàlia, convé avisar aquí que això es troba representat indiscutiblement en la nostra toponímia; i confirmat per l'estructura dels llocs, almenys en un bon nombre de casos, en forma clara. He de remetre als estudis de l'*Onomasticon Cataloniae* per als exs. i proves (moltes en les monografies municipals, ja redactades pertot), car de moment no tinc a mà més que algunes indicacions sumàries, i no totes amb explicacions suficients, a la vista.

Tanmateix els diversos *Montconill* del Principat es refereixen sens dubte a això, i almenys en la muntanyeta d'aquest nom damunt Sant Joan de Vilatorrada (afores de Manresa) ja el 1924 havia pogut constatar entrades de grosses i no recents perforacions i galeries; això és també el que hem de creure de la important possessió de *Conillas* o *Conies* en el centre de Mallorca (Manacor) provinent d'un plural *CUNICULA*⁴ i del poble del *Conill* (o *St. Joan de Conill* que d'altres anomenaren *St. Jean de Conilles*), poble entre Calaf i Cervera, un altre poblet de *Conill* prop de Tàrraga (a La Figuerosa), així com de *Conilleres*, poblet del Penedès (Castellví de la Marca); cf. encara *El Clot del kunil* de Sant Martí d'Albars (1964), el «Monte» i *conilleres* del Català, al Pinós de Monòver (1964), una memorable *conillera* a Aitona (1935); i a Scira, vora l'Éspera, m'ensenyaven un turonet, dit *La Coroneta*, com un *konehâr* (1965), i encara que el lloc i l'hora no era per entretenir-s'hi (i després algú assegurà que hi havia molts caus de conills) sé que s'hi veïen cataus grossos; és clar que en això fa falta examen més detingut no sols de les monografies municipals (redactades totes llavors), sinó algun examen complementari in situ; pot bastar, com a pista digna de seguir-se, aquesta enumeració, encara que sigui amb notes només esquemàtiques, o sense cap.

DERIV.: *Conilla* [Belv. 1803]. *Conillada*. *Conillai-*⁴⁵ *re*. *Conillam*. *Conillar* [Belv. 1803]. *Conillassa*. *Coniller* [Belv.]. *Conillera*, *conillerada*. *Conillera* [1252]. *Conillet*. *Conilló*. *Conillot*. *Esconillar-se* [1888, que reporta el *DAG*, d'un setmanari de Solsona, poc autoritzat, i sense context, amb la definició 'fugir de por', que repeteix el *DFa.*], mot estrany al cat. central, i que m'és conegut del Pallars i potser d'algun altre lloc del cat. occid. o pirinenc, amb el sentit de 'esmunyir-se, escorre's sense ser observada (una persona)' (Rialb de Noruega, 1958, etc.); en aquest punt està més ben informat *AlcM* que el *DFa.*, definint «fugir i amagar-se sobtadament, desaparèixer sense que se sàpiga com», que constata a Tremp, Sopença, Solsona, Urgell i Lleida; i això correspon també l'exemple «no sé on s'ha posat la nena: sempre s'*escunilla*» que JBXuri-guera (1964) em reporta de Juneda, i encara que hi